

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۰۰

۱۰۰

دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته جامعه شناسی

بررسی تطبیقی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی
مرتبط با مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان:
مطالعه موردی شهرستان نورآباد ممسنی

توسط

فرزانه محمدی

استاد راهنما:

دکتر جهانگیر جهانگیری

۱۳۸۷ / ۱۹ / ۲۳

شهریور ماه ۸۷

۱۰۸۸۰۰

به نام خدا

بررسی تطبیقی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی
مرتبط با مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان:
مطالعه موردی شهرستان نورآباد ممسنی

به وسیله:
فرزانه محمدی

پایان نامه
ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی

جامعه‌شناسی

دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه .....

دکتر جهانگیر جهانگیری استادیار بخش جامعه‌شناسی (رئیس کمیته).....

دکتر حبیب احمدی دانشیار بخش جامعه‌شناسی.....

دکتر عبدالعلی لهسایی زاده استاد بخش جامعه‌شناسی.....

شهریورماه ۱۳۸۷

تقدیم به:

مادر و خواهر عزیزم

که بالهای پرواز کردند در آسمان زندگی اند.

سپاسگزاری

حال که با عنایت الهی توانسته‌ام رساله تحصیلی خود را در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز به پایان برسانم صمیمانه‌ترین سپاس‌های خود را نثار پدر و مادر عزیزم و خواهر و برادران مهربانم می‌کنم که مرا در دوره‌های تحصیلی کمک نموده‌اند و مورد لطف و مساعدت قرار دادند و بر خود واجب می‌دانم که از زحمات اساتید بزرگوارم جناب آقای دکتر جهانگیر جهانگیری، عبدالعلی لهسایی زاده و حبیب احمدی که مرا در مراحل مختلف این پایان‌نامه راهنمایی و ارشاد فرمودند تشکر و قدردانی نمایم و در نهایت از بهترین دوست دوران زندگی‌ام صدیقه مختاری‌پور به خاطر زحماتشان سپاسگذارم و از خداوند متعال همواره موفقیت و بهروزی ایشان را در تمام مراحل زندگی خواهانم.

چکیده

بررسی تطبیقی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مرتبط با مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان: مطالعه موردی شهرستان نورآباد ممسنی

به وسیله‌ی:

فرزانه محمدی

مطالعه حاضر با هدف بررسی تطبیقی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مرتبط با مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان انجام شده است. در این مطالعه از نظریه جامعه‌پذیری سیاسی و نظریه میلبراث به عنوان چهارچوب نظری خود جهت تبیین مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان بهره برده‌ایم. در جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک پیمایش بهره گرفته شد. این پیمایش بر روی ۶۱۰ نفر از جوانان و میانسالان شهرستان نورآباد ممسنی که با استفاده از شیوه نمونه‌گیری طبقه‌بندی متناسب و تصادفی ساده انتخاب شده‌اند صورت گرفته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفت و از آمارهای توصیفی مثل جداول تقاطعی و از آمارهای استنباطی مثل آزمون‌های مقایسه میانگین t و F ، ضریب همبستگی، روش تحلیل رگرسیون دو متغیره و چندمتغیره استفاده نموده‌ایم. نتایج حاصله از تجزیه و تحلیل نشان داد که میانگین نمره مشارکت سیاسی جوانان ۲۷/۲۵ و میانگین نمره مشارکت سیاسی میانسالان ۲۸/۱۹ می‌باشد و شرکت در انتخابات بیش از سایر جلوه‌های مشارکت سیاسی در میان جوانان و میانسالان عمومیت داشته است. مشارکت سیاسی هر دو گروه جوانان و میانسالان در حد متوسط می‌باشد و بین مشارکت سیاسی آنها تفاوت چندانی وجود ندارد. در تجزیه و تحلیل دو متغیره، تفاوت معنی‌دار و مستقیمی بین متغیر جنس، نوع شغل مادر، خانواده سیاسی، دوستان سیاسی، اعتماد به دیگران، میزان مذهبی بودن و استفاده از رسانه‌های گروهی و مشارکت سیاسی جوانان بدست آمده و تفاوت معنی‌دار و مستقیمی بین جنس، سطح تحصیلات، سطح تحصیلات والدین، درآمد، وضعیت شغلی، خانواده سیاسی، دوستان سیاسی، اعتماد به دیگران، میزان مذهبی بودن، عضویت در انجمن-های ارادی و استفاده از رسانه‌های گروهی و مشارکت سیاسی میانسالان بدست آمده است. در تحلیل چند متغیره به ترتیب اولویت شش متغیر خانواده سیاسی، استفاده از رسانه‌های گروهی، شاغل بودن مادر، دوستان سیاسی، مرد بودن و میزان مذهبی بودن با مشارکت سیاسی جوانان رابطه معنی‌داری داشته و در مجموع ۳۲/۶ درصد از واریانس آن را تبیین کرده‌اند و سایر متغیرها خارج از معادله رگرسیون قرار گرفتند. و به ترتیب اولویت پنج متغیر خانواده سیاسی، استفاده از رسانه‌های گروهی، میزان مذهبی بودن، درآمد و مرد بودن با مشارکت سیاسی میانسالان رابطه معناداری داشته و در مجموع ۴۴/۷ درصد از واریانس آن را تبیین کرده‌اند و سایر متغیرها خارج از معادله رگرسیون قرار گرفتند.

کلید واژه‌ها: مشارکت سیاسی جوانان، مشارکت سیاسی میانسالان، عوامل اجتماعی و اقتصادی، نورآباد

ممسنی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات
۱	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- طرح مسأله
۵	۳-۱- اهمیت پژوهش
۶	۴-۱- اهداف پژوهش
۷	فصل دوم: پیشینه پژوهش
۷	۱-۲- پژوهش‌های داخلی
۱۷	۲-۲- پژوهش‌های خارجی
۲۵	۳-۲- نقد و بررسی پژوهش‌های پیشین
۲۵	۱-۳-۲- نکات قوت پژوهش‌های پیشین
۲۶	۲-۳-۲- نکات ضعف پژوهش‌های پیشین
۲۷	فصل سوم: چارچوب مفهومی و نظری پژوهش
۲۷	۱-۳- تعریف مشارکت
۲۸	۲-۳- تعریف سیاست
۲۸	۳-۳- تعریف مشارکت سیاسی
۲۹	۴-۳- اشکال مشارکت سیاسی
۳۳	۵-۳- دموکراسی مشارکتی
۳۶	۶-۳- مروری بر نظریه‌های مشارکت سیاسی
۳۸	۱-۶-۳- نظریه الگوی انتخاب عمومی
۳۸	۱-۱-۶-۳- نظریه داوونز
۳۹	۲-۶-۳- نظریه انگیزه روانی - سیاسی
۳۹	۱-۲-۶-۳- نظریه دال

۶۹	۴-۱۱-۲-۱-آزمون تی مستقل
۶۹	۴-۱۱-۲-۲-تحلیل واریانس یک طرفه
۷۰	۴-۱۱-۲-۳-تکنیک های بررسی رابطه میان متغیرها
۷۰	۴-۱۱-۲-۳-۱-همبستگی پیرسون
۷۰	۴-۱۱-۲-۳-۲-رگرسیون
۷۱	۴-۱۱-۲-۳-۳-رگرسیون چندمتغیره
۷۲	فصل پنجم: تجزیه و تحلیل داده ها
۷۲	۵-۱-آمار توصیفی
۱۰۰	۵-۲-آمار استنباطی
۱۱۷	۵-۳-تحلیل رگرسیون چند متغیره
۱۲۴	فصل ششم: بحث و نتیجه گیری
۱۲۴	۶-۱-نتیجه پژوهش
۱۲۶	۶-۲-بحث
۱۲۹	۶-۳-مشکلات و محدودیت های پژوهش
۱۳۰	۶-۴-پیشنهادات پژوهش
۱۳۱	منابع و مأخذ.
۱۳۱	منابع فارسی
۱۳۶	منابع انگلیسی
۱۴۰	پرسشنامه

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۸	جدول ۱-۳- نظر میلیبرات و گوئل در مورد مشارکت سیاسی
۵۶	جدول ۲-۳- گونه‌شناسی نوسازی
۶۷	جدول ۱-۴- ضریب پایایی متغیرهای مستقل
۶۸	جدول ۲-۴- ضریب پایایی متغیر وابسته
۷۳	جدول ۱-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان
۷۴	جدول ۲-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب جنس
۷۵	جدول ۳-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب وضعیت تأهل
۷۶	جدول ۴-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب محل سکونت
۷۸	جدول ۵-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تحصیلات
۸۰	جدول ۶-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تحصیلات پدر
۸۲	جدول ۷-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تحصیلات مادر
۸۴	جدول ۸-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب درآمد
۸۵	جدول ۹-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب وضعیت شغلی
۸۶	جدول ۱۰-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب نوع شغل پدر
۸۷	جدول ۱۱-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب نوع شغل مادر
۸۹	جدول ۱۲-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب خانواده سیاسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۸	جدول ۱-۳- نظر میلیبراث و گوئل در مورد مشارکت سیاسی
۵۶	جدول ۲-۳- گونه‌شناسی نوسازی
۶۷	جدول ۱-۴- ضریب پایایی متغیرهای مستقل
۶۸	جدول ۲-۴- ضریب پایایی متغیر وابسته
۷۳	جدول ۱-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان
۷۴	جدول ۲-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب جنس
۷۵	جدول ۳-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب وضعیت تأهل
۷۶	جدول ۴-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب محل سکونت
۷۸	جدول ۵-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تحصیلات
۸۰	جدول ۶-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تحصیلات پدر
۸۲	جدول ۷-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تحصیلات مادر
۸۴	جدول ۸-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب درآمد
۸۵	جدول ۹-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب وضعیت شغلی
۸۶	جدول ۱۰-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب نوع شغل پدر
۸۷	جدول ۱۱-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب نوع شغل مادر
۸۹	جدول ۱۲-۱-۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب خانواده سیاسی

- جدول ۵-۱-۱۳- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب دوستان سیاسی ۹۰
- جدول ۵-۱-۱۴- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب اعتماد به دیگران ۹۲
- جدول ۵-۱-۱۵- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب تعهد مذهبی ۹۳
- جدول ۵-۱-۱۶- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب عضویت در انجمن‌های ارادی ۹۵
- جدول ۵-۱-۱۷- توزیع فراوانی و درصد مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان برحسب استفاده از رسانه‌های گروهی ۹۷
- جدول ۵-۱-۱۸- توزیع فراوانی و درصد پاسخ جوانان و میانسالان به گویه‌های مشارکت سیاسی ۹۹
- جدول ۵-۲-۱- بررسی رابطه بین سن و مشارکت سیاسی ۱۰۰
- جدول ۵-۲-۲- بررسی رابطه بین جنس و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۱
- جدول ۵-۲-۳- بررسی رابطه بین وضعیت تأهل و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۲
- جدول ۵-۲-۴- بررسی رابطه بین محل سکونت و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۲
- جدول ۵-۲-۵- بررسی رابطه بین تحصیلات و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۴
- جدول ۵-۲-۶- بررسی رابطه بین تحصیلات پدر و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۵
- جدول ۵-۲-۷- بررسی رابطه بین تحصیلات مادر و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۷
- جدول ۵-۲-۸- بررسی رابطه بین درآمد پاسخگو و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۸
- جدول ۵-۲-۹- بررسی رابطه بین وضعیت شغلی و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۰۹
- جدول ۵-۲-۱۰- بررسی رابطه بین نوع شغل پدر و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۰
- جدول ۵-۲-۱۱- بررسی رابطه بین نوع شغل مادر و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۰
- جدول ۵-۲-۱۲- بررسی رابطه بین خانواده سیاسی و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۱
- جدول ۵-۲-۱۳- بررسی رابطه بین دوستان سیاسی و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۲
- جدول ۵-۲-۱۴- بررسی رابطه بین اعتماد به دیگران و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۳
- جدول ۵-۲-۱۵- بررسی رابطه بین تعهد مذهبی و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۴
- جدول ۵-۲-۱۶- بررسی رابطه بین عضویت در انجمن‌های ارادی و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۵
- جدول ۵-۲-۱۷- بررسی رابطه بین استفاده از رسانه‌های گروهی و مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان ۱۱۷

- جدول ۵-۳-۱- عناصر اصلی تحلیل چند متغیره به روش گام به گام برای پیش بینی مشارکت سیاسی جوانان ۱۱۸
- جدول ۵-۳-۲- عناصر متغیرهای درون معادله برای پیش بینی متغیر وابسته مشارکت سیاسی جوانان ۱۱۹
- جدول ۵-۳-۳- آزمون رابطه میان متغیرهای مستقل و مشارکت سیاسی جوانان (متغیرهای خارج از معادله) ۱۲۰
- جدول ۵-۳-۴- عناصر اصلی تحلیل چند متغیره به روش گام به گام برای پیش بینی مشارکت سیاسی میانسالان ۱۲۱
- جدول ۵-۳-۵- عناصر متغیرهای درون معادله برای پیش بینی متغیر وابسته مشارکت سیاسی میانسالان ۱۲۲
- جدول ۵-۳-۶- آزمون رابطه میان متغیرهای مستقل و مشارکت سیاسی میانسالان (متغیرهای خارج از معادله) ۱۲۳

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

۳۲

نمودار ۱-۳- مدل سلسله مراتب مشارکت سیاسی

۵۰

نمودار ۲-۳- ساختار طبقاتی دموکراتیک و غیر دموکراتیک از نظر لیپست

فصل اول

کلیات

فصل اول

۱- کلیات

۱-۱- مقدمه

مشارکت سیاسی و چگونگی دخالت مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اداره جامعه از جمله مباحثی است که در سراسر تاریخ اندیشه سیاسی از قرن‌ها قبل از میلاد مسیح تا به امروز به چشم می‌خورد (چابکی، ۱۳۸۱: ۱۰۸). مشارکت سیاسی در زندگی تا بدان اندازه اهمیت دارد که ارسطو آن را محور "زندگی سیاسی" قرار داده است و شهروند را کسی می‌داند که از حق مشارکت در امور قضایی و شورایی برخوردار باشد (اسکلف به نقل از ملکی، ۱۳۸۴: ۲۲۶). اما مشارکت به مفهومی که امروزه کم و بیش متداول است، در زندگی جوامع انسانی پدیده‌ای جدید محسوب می‌شود (مصفا، ۱۳۷۵: ۱۶).

مشارکت عمومی و فراگیر مردم یک جامعه در تصمیم‌گیری‌ها و اموری که به نوعی با اهداف سیاسی - اجتماعی آن جامعه مرتبط است مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران قرار گرفته است و به نوعی یکی از اساسی‌ترین حقوق دموکراتیک افراد یک جامعه تلقی شده است. مشارکت سیاسی به معنای شرکت در فراگردهای سیاسی به‌گزینش رهبران سیاسی منجر و سیاست عمومی کشور را تحت‌تاثیر قرار می‌دهد و امروزه متفکران و صاحب‌نظران توسعه "مشارکت" را از مهمترین ارکان توسعه به‌شمار می‌آورند و در توسعه سیاسی برای آن اهمیتی دوچندان قائلند. به اعتقاد آنان، مشارکت سیاسی از ضرورت‌های جدانشدنی و انکارناپذیر نظام‌های سیاسی است و اصلی‌ترین شاخص توسعه‌یافتگی سیاسی، پاسخ به نیازهای فزاینده مشارکت سیاسی و نهادینه‌کردن آن در قالب نهادهای مدنی است (بستانی، ۱۳۸۲).

جوامع بشری همواره در تغییر و تحول به سوی وضعیت بهتر و متکاملتری هستند، تمایل به پیشرفت و ترقی از آرزوهای درجه اول انسان دوران مدرن شده است و گذشته نگری انسان سنتی

جای خود را به آینده‌نگری انسان مدرن داده است (همان). تمامی جوامع در جریان نوسازی با مسایل و تضادهای ذاتی شرایط تحقق توسعه مواجه می‌شوند، در حوزه توسعه و نوسازی سیاسی یکی از بحرانهایی که جوامع در مسیر نوسازی با آن روبرو می‌شوند بحران مشارکت است که حل آن بیان‌کننده فراهم‌شدن شرایط مناسب برای مشارکت عمومی در امور حکومتی است (جعفری، ۱۳۷۶).

یکی از مسایل عمده‌ای که امروزه کشورهای جهان سوم با آن روبرو هستند، مسئله چگونگی تغییر و تحولات ساختار سیاسی - اجتماعی است. به عبارت دیگر، رشد و توسعه و ایجاد زمینه‌های جدید و بالابردن ظرفیت برای پاسخگویی به نهادهائی که به طور فزاینده فراسوی سیستم قرار می‌گیرند از اهم اموری است که تصمیم‌گیرندگان حاکم با آن مواجه هستند. روند رشد و توسعه بایستی متناسب با باورهای و ارزشهای جامعه باشد و بتواند از یک پشتوانه قانونی و حمایت مردم برخوردار باشد تا دچار رکود و ایستایی و بحران نشود، از جمله تنگناها و بحران‌ها، بحران مشروعیت می‌باشد که در صورت وقوع این التهاب در روند نوسازی، حرکت سیستم و تعادل آن خدشه‌دار خواهد شد، لذا برای رویارویی با این بحران و نظایر آن مکانیزمهایی وجود دارد که در پرتو آن می‌توان از این بحران و مانند آن گذری سالم و موفقیت آمیز داشت، در این راستا، می‌توان به امر مشارکت و همراه‌ساختن پشتوانه‌های مردمی اشاره نمود، مشارکت نه تنها در امر مشروعیت و بالا بردن سطح توافق‌ها و حمایت‌ها تأثیر مستقیم و مهم خواهد داشت بلکه در صورت فقدان یا کاهش حمایت‌ها خود به عنوان معضل و بحران خواهد بود (دوازده امامی، ۱۳۷۳).

کشور ما ایران پس از پشت‌سرگذاشتن یک انقلاب و به دنبال آن یک جنگ تحمیلی اکنون در ابتدای راه نوسازی و توسعه با مسائل عدیده‌ای روبرو است که یکی از آنها مسأله مشارکت شهروندان در سیاست و حیات سیاسی است. بنابراین، این پژوهش میزان مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان را که یکی از مباحث مهم بویژه در حوزه سیاست می‌باشد، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و به تبیین آن می‌پردازد.

۱-۲- طرح مسأله

یکی از ابعاد بسیار مهم توسعه انسانی یا پایدار، توسعه سیاسی است که به معنای دگرگونی در قلمرو سیاست با در نظر گرفتن ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جامعه است. توسعه سیاسی معادل عباراتی نظیر بسیج عمومی و مشارکت، ایجاد یک دولت-ملت، استقرار دموکراسی و قدرت

عمومی توصیف شده است. از ابعاد بسیار مهم این نوع از توسعه، مشارکت شهروندان در امور عمومی جامعه است. شهروندان خصوصا به نوعی از مشارکت که مشارکت سیاسی است فراخوانده می‌شوند (بستانی، ۱۳۸۲).

اکثر اندیشه‌گران بر این باورند که اگر در کشوری مردمی فرهیخته و دارای بلوغ سیاسی و بینش درستی از جهان امروز و دنیای آینده و به طور کلی تحولات هستی نداشته باشند، مشکل بتوان در آینده با کاروان توسعه پایدار و ترقی همراه شود (دیانتی نیت، ۱۳۸۲).

در جهان امروز پدیده مشارکت به امری گریزناپذیر تبدیل شده است و در کشورهای جهان سوم که در گذاری از سنت به مدرنیته به سر می‌برند این مساله به شکل حساس تر رخ می‌نماید (بستانی، ۱۳۸۲). هر عضو جامعه سنتی معمولا فاقد ارزش شخصیتی و حقوقی و اجتماعی مستقل است و ارزش‌ها و حقوق او غالبا در پیوندهای خانوادگی و قبیله‌ای و منزلتی متبلور می‌شود (محمدی‌اصل، ۱۳۸۳). فرد عضو خانواده یا قبیله خود بود و وی به اجتماعی تعلق داشت، اما هویت وی به عنوان یک شخص، شامل شهروند بودن یک ملت نمی‌شد. در این جوامع، تا هنگامیکه مرکز اقتدار برتر و قدرتمندی مانند برخی پادشاهان و امپراتورها وجود داشت، افراد خود را تابع کنترل برتر می‌دیدند، اما این انقیاد بیشتر حالت متزلزل داشت. در چنین وضعیتی انسانهای معمولی باور نمی‌کردند که اصلا بتوانند بر سیاست‌هایی که از آن پیروی می‌کردند، اعمال نفوذ کند (باقری‌احمدآبادی، ۱۳۷۷) و همبستگی و یکدستی فرهنگی و پیروی فرزندان از پدران خود معمولا مانع پیدایش شکاف در نگرش‌های نسلها می‌گردد (بشیریه، ۱۳۸۲؛ ۱۰۱). اما در جامعه مدنی، فرد هویتی مستقل دارد که ارزش آن به خاطر فردیت بوده و لذا در این جامعه روابط آدمیان با یکدیگر و با جامعه چنان به قرارداد کشیده می‌شود که همه افراد قطع نظر در موقعیت و منزلت خود، دارای حقوق و آزادی و مسئولیت‌های یکسانی در برابر قانون گردند (محمدی‌اصل، ۱۳۸۳) و در جوامعی که دستخوش تحولات اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای شده‌اند چنین شکافی محسوس‌تر است (بشیریه، ۱۳۸۲؛ ۱۰۱).

هیچ جامعه‌ای را نمی‌توان یافت که فاقد شکاف و یا تنها دارای یک شکاف اجتماعی باشد معمولا در جوامع به حکم تقسیم‌کار اجتماعی، عوامل مرتبط به تبار و حسب و نسب، جنسیت و غیره چندین شکاف وجود دارد. اما ممکن است هر یک از آنها بر حسب عوامل گوناگون در یک زمان فعال یا غیرفعال باشد. در جامعه شناسی سیاسی، پویایی جامعه و دولت تا اندازه زیادی محصول فعال شدن و غیرفعال شدن شکاف‌ها در طی زمان است. از نظر ضرورت تکوین، برخی از شکاف‌ها ساختاری و برخی دیگر تاریخی و یا تصادفی هستند. شکاف‌های ساختاری، شکاف‌هایی هستند که

به مقتضای برخی ویژگیهای دگرگونی‌ناپذیر و پایدار در جامعه انسانی پدید آمده‌اند و همواره وجود دارند (بشیریه، ۱۳۸۲).

یکی از شکاف‌های تاریخی و ساختی در جامعه ما عبارت از شکاف سنی است. این شکاف در جامعه سنتی به سبب تبعیت سیاسی جوانان از مسن‌ترها، غیرفعال است و در جوامع نوین نیز به علت تغییرات فراگیر اجتماعی بسیار فعال می‌نماید. با این حال، شکاف مزبور در جوامع در حال گذار گاه فعال و گاه غیرفعال عمل می‌نماید. بدین معنی که گاه بر حسب حضور و تلاش‌های سایر شکاف‌ها همچون جناح‌بندی‌های سیاسی فعال شده، به تراکم می‌گراید و زمانی از فعالیت باز می‌ایستد (محمدی‌اصل، ۱۳۸۳).

از سوی دیگر، هیچ نسلی آئینه تمام‌نمای آرمان‌های نسل قبل و بویژه انعکاس‌دهنده خصلتها و منش‌های آنها نیست. هر نسلی شرایط و خصوصیات روانی - اجتماعی خاص خویش را دارد که قطعاً جنبه‌های مثبت و منفی را دربر می‌گیرد. تحول اقتضا می‌کند که نسل جدید، در منش، خصلت و بینش تابلوی نسل قبل نباشد، بویژه با توجه به این که سرعت تحولات در تمامی عرصه‌های زندگی بشری شتاب فزاینده و روبه‌تزايدی پیدا کرده است (محمدی، ۱۳۸۵). هر نسلی تحت تأثیر دیدگاه نسل پیش از خود نسبت به شرایط تاریخی خاص خود قرار دارد و اندیشه‌های پیشینیان را با شرایط جدید زمانه خود انطباق می‌دهد.

جامعه ایران، به خصوص در صد سال اخیر، دچار تحولات اساسی شده است که به تعبیری ناشی از قدم‌گذاردن به مرحله مدرنیسم است. هم‌زمان با درگیر شدن هر چه بیشتر جامعه با پیامدهای مدرنیسم برخی مفاهیم و دستاوردهای آنان مانند انتخابات آزاد، قانون اساسی و حکومت قانون نیز وارد عرصه‌های زندگی اجتماعی و سیاسی ایرانیان شده است. و از این رو می‌توان گفت ارزش‌های جدیدی که لازمه زندگی امروزی است در جامعه رایج شده است. این ارزش‌های جدید در تقابل با ارزش‌های ناشی از جامعه سنتی قرار گرفته است (هاشمی، ۱۳۸۳). در این صورت بسیاری از پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حتی تاریخی جامعه ما متأثر از گزینش‌های متفاوت نسلهایی است که از پی هم می‌آیند و می‌روند. این پدیده در جامعه ما محسوس‌تر است، چرا که تفاوت‌ها و تمایزات موجود میان باورها، تصمیمات، و مهم‌تر از همه، ملاک‌های گزینش‌های نسل‌های مختلف در جامعه ما محسوس‌تر و ژرف‌تر است (احمدی علی‌آبادی، ۱۳۸۶).

با توجه به اینکه جامعه ما مشارکت سیاسی را در طول تاریخ تجربه کرده و از سویی، به دلیل تحولات اجتماعی سعی در کسب تجارب جدیدی دارد و در حال گذار از جامعه سنتی به مدرن می‌باشد، پیمودن راه دراز میان این دو مرحله نیازمند شناخت روشی است که برای رسیدن به این مقصود نیازمند آنیم (ایمان و مقدس، ۱۳۸۱) و این روش مقایسه مشارکت سیاسی جوانان و

میانسالان می‌باشد. نقش جوانان و میانسالان به عنوان قشری که در هر جامعه بر عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه اثر مستقیم داشته باشد بسیار چشم‌گیر و قابل توجه می‌باشد.

این پژوهش به بررسی مشارکت سیاسی در سطح خرد می‌پردازد و عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی را بر مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان بررسی و مقایسه می‌کند. بدیهی است آگاهی از میزان مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان در فرآیند تصمیم‌گیری‌ها ضروری بوده و از اهمیت شایانی برخوردار است. از این رو، شناخت این عوامل موضوعی است که نیازمند بررسی و تحقیق است تا راهکارهای مناسبی برای دستیابی به درک واقع‌گرایانه از کنش‌های افراد و نسل‌های مختلف ارائه گردد.

۱-۳- اهمیت پژوهش

اهمیت تحقیق به شناخت بهتر و جامع مسئله منجر می‌شود و نشان می‌دهد که این تحقیق در جامعه از چه اهمیتی برخوردار است. این پژوهش از چندین جهت دارای اهمیت است: تحقیق و بررسی بر روی میزان مشارکت سیاسی افراد جوان و میانسال حداقل اطلاعات و تحلیلی از فعالیت و عملکرد سیاسی‌شان را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه توسعه و پیشرفت هر کشوری مرهون حضور همه جانبه‌ی تمامی اقشار و تمامی افراد در فعالیتهای زندگی اجتماعی و در همه عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جوامع می‌باشد (زاهد و خواجه نوری، ۱۳۸۴)، بنابراین، آگاهی از میزان مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان یکی از موضوعات مهم در حوزه سیاست می‌باشد. مشارکت سیاسی آنها یا بی‌توجهی به آن می‌تواند زمینه‌های ترقی یا رکود یک جامعه را فراهم نماید.

یکی از موضوعات اساسی در برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان توجه به نیروی انسانی است. چنانچه جامعه بتواند نیروی انسانی ماهر و متخصص تربیت نماید که بتوانند در فعالیتهای مختلف به مشارکت بپردازند، این امر سهم زیادی در رشد و توسعه کشور خواهد داشت. از سوی دیگر، ضروری‌ترین وظایف برنامه‌ریزان نیروی انسانی این است که با دخالت جوانان و میانسالان در امور مختلف جامعه از حداکثر استعداد و تواناییهای زنان بهره‌برداری کنند. با توجه به اینکه میزان مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان می‌تواند ناشی از باورها و میزان تمایل آنان در این باره باشد،

تلاش در جهت شناخت برداشتن موانع و ایجاد امکانات لازم در جهت مشارکت بیشتر این دو قشر عظیم از جامعه لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان باعث می‌شود که قدرت در دست عده محدود قرار نگیرد و هماهنگی سیاسی بین نسل‌های مختلف برقرار شود. زندگی سیاسی در هر کشوری به شیوه‌های گوناگون تحت تاثیر شکاف‌های اجتماعی خاص آن کشور و نحوه و صورت‌بندی آن شکافها قرار می‌گیرد (بشیریه، ۱۳۸۲) بنابراین، آگاهی از اینکه آیا در زمینه مشارکت سیاسی تفاوتی بین جوانان و میانسالان وجود دارد از اهمیت برخوردار می‌باشد. در نهایت، شناخت کامل از کمیت و کیفیت مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان در ایران به خصوص در این برهه از زمان، شناسایی عوامل مؤثر بر کاهش و یا افزایش مشارکت سیاسی بین جوانان و میانسالان، این امکان را به برنامه‌ریزان نظام سیاسی می‌دهد، تا با حذف عوامل کاهش‌دهنده و ایجاد توسعه عوامل مثبت در میزان مشارکت سیاسی، زمینه ثبات سیاسی و استحکام نظام و در نهایت توسعه سیاسی را فراهم آورند (فیروز جایبان گلوگاه، ۱۳۸۰).

۱-۴- اهداف پژوهش

این پژوهش اهداف زیر را دنبال می‌کند:

الف- هدف کلی: هدف کلی این پژوهش "بررسی تطبیقی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مرتبط با مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان" می‌باشد.

ب- اهداف جزئی: با توجه به اهداف کلی، این پژوهش اهداف جزئی زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- شناخت تطبیقی مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان
- ۲- شناخت تطبیقی نقش متغیرهای جنس، وضعیت تاهل و محل سکونت بر مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان
- ۳- شناخت تطبیقی نقش متغیرهای خانواده سیاسی، دوستان سیاسی، تحصیلات فرد، تحصیلات والدین، استفاده از رسانه‌های گروهی و ... بر مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان
- ۴- شناخت تطبیقی نقش درآمد، وضعیت شغلی، نوع شغل والدین بر مشارکت سیاسی جوانان و میانسالان